

SCHOPENHAUER (1788-1860)

PÅVERKAD AV KANT

FÖRNEKAR LIKSOM FICHTE OCH HEGEL EXISTENSEN AV ETT TING-I-SIG
DET FINNS BARA EN VÄRLD, OCH DEN ÄR TOTALITEN, VARAT, DET ABSOLUTA

I. VÄRLDEN ÄR (MIN) FÖRESTÄLLNING

FÖRESTÄLLNING = KONKRET ERFARENHET

VÄRLDEN EXISTERAR I RELATION TILL MEDVETANDET HOS DET
UPPLEVANDE SUBJEKTET (DVS. PERSONEN)

RELATIONEN MELLAN SKEENDEN I VÄRLDEN OCH MEDVETANDET ÄR
INDIREKT, VIA KROPPEN

SINNESERFARENHET GÅR VIA KROPPEN:

OMEDELBAR SINNLIG KUNSKAP OM SUBJEKTETS KONKRETA EXISTENS I
VÄRLDEN: SUBJEKTET/INDIVIDEN SOM AGENT

FÖRSTÅNDET GER KUNSKAP OM ANDRA INDIVIDER OCH OM SKEENDEN I
VÅR OMVÄRLD

FÖRSTÅNDET ORDAR INFORMATION UTIFRÅN ORSAKSPRINCIPEN

FÖRNUFTET GER BEGREPPSLIG, TEORETISK KUNSKAP

FÖRNUFTET ÄR NÖDVÄNDIGT FÖR FÖRMÅGAN ATT RESONERA

II. VÄRLDEN ÄR VILJA

ALLTING (ORGANISKT) I VÄRLDEN HAR VILJA, LEVANDE SOM DÖTT

VILJAN FÖREKOMMER TILL OLIKA GRAD HOS OLIKA SORTERS VARELSER OCH
TING

I NATUREN KAN VI TÄNKA OSS VILJAN SOM EN SORTS KRAFTFÄLT.

HOS SUBJEKTET ÄR VILJAN ÄR KROPPSLIGT REALISERAD.

DEN ÄR UTTRYCK FÖR ETT BLINT BEGÄR.

JAG KÄNNER MIG SJÄLV (MITT JAG) DELS SOM VILJA (SUBJEKT), DELS SOM
FÖREMÅL (OBJEKT).

VILJA UPPSTÅR UR KONKRETA BEHOV. BEHOV ÄR EN SORTS BRIST. BRIST
INNEBÄR ETT KROPPSLIGT REALISERAT, FYSISKT OCH PSYKISKT LIDANDE.

ÄVEN KUNSKAPSSÖKANDET ÄR UTTRYCK FÖR VILJAN.

VILJAN GÖR MÄNNISKOR TILL INDIVIDER/PERSONER, OCH VARJE MÄNNISKA KAN AKTIVT FORMA SITT LIV GENOM ATT HANDLA UTIFRÅN MOTIV, SKÄL OCH BESLUT.

III. ATT BEFRIA SIG FRÅN BEGÄRET

DET GÅR ATT KOMMA UN DAN BEGÄRET (RASTLÖSHET, ORO, JAKT, OTILLFREDSSTÄLLDA BEHOV) OCH DET INSTRUMENTELLA FÖRHÅLLET TILL LIVET (ATT SE ALLA TING, VARELSER OCH MÄNNISKOR SOM REDSKAP FÖR ATT SLÄCKA BEGÄRET),

GENOM ATT

—INTA ETT KONTEMPLERANDE, REFLEKTERANDE, AVSTÅNDSTAGANDE FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL VÄRLDEN (FÖRBLI OBERÖRD),

—BLI ETT MED DET BETRAKTADE,

—GLÖMMA SIN EGEN INDIVIDUALITET OCH FOKUSERA PÅ DET UNIVERSELLA (ALLMÄNGILTIGA) OCH GENERELLA (ALLMÄNNA).

ETT KUNSKAPSSUBJEKT ÄR GENOM T EX ETT KONSTFÖREMÅL RELATERAD TILL EN MERA ALLMÄN, OBEROENDE OCH SANNARE VERKLIGHET

FULLSTÄNDIG FÖRSÄKELSE INNEBÄR ATT GE UPP VILJAN ATT LEVA AKTIVT OCH DELTA I VÄRLDSLIGA HÄNDELSER.

KIERKEGAARD (1813-1855)

FOKUS PÅ INDIVIDEN OCH SJÄLVFÖRVERKLIGANDE: DEN MÄNSKLIGA EXISTENSEN

HEGEL RATIONALISERADE BORT JAGET, PERSONEN, DET SOM GÖR LIVET MENINGSFULLT OCH BERÖR INDIVIDEN, MENADE KIERKEGAARD.

FÖR KIERKEGAARD ÄR TVÄRTOM PERSONLIG PASSION VIKTIGARE I LIVET ÄN FÖRNUFT OCH KUNSKAP.

DET PERSONLIGA VALET SPELAR ROLL: **VAD** DU VÄLJER ÄR MINDRE VIKTIGT ÄN **HUR** DU VÄLJER.

UTVECKLINGSTANKEN: **TRE STADIER PÅ LIVETS VÄG**

VÄGEN TILL EN FULLSTÄNDIG EXISTENS

EN AUTENTISK MÄNNISKA TAR KONTROLL ÖVER SITT ÖDE: DET FRIA VALET

INLEDNINGSVIS ÄR MÄNNISKAN EN VILJELÖS DEL AV MASSAN.

HON ÄR NATUR, ANDEN FINNS GÖMD I HENNE, OUTVECKLAD.

(s.153) OSKULD ÄR OVETENHET, FRID OCH VILA.

MEN OSKULD ÄR OCKSÅ OBESTÄMT, ETT INGENTING; DÄRFÖR GER OSKULD UPPHOV TILL ÅNGEST.

ÅNGEST ÄR SKILD FRÅN FRUKTAN, RÄDSLÅ, DEN ÄR FRIHETENS MÖJLIGHET SOM EN MÖJLIGHET TILL DET MÖJLIGA.

YRSEL – JUST INNAN MAN HOPPAR... SÅ AVSTÅR MAN,

OCH DÅ INTRÄDER SYNDAFALLET: DU FÅR SKULDKÄNSLA

SYND OCH SKULD TILLHÖR INDIVIDEN.

GENOM TRON LEDER ÅNGESTEN INDIVIDEN TILL FÖRSYNEN.

1. ESTETISKA STADIET

VILJA OCH BEGÄR EFTER LUST OCH NJUTNING I NUET.

EFTER HAND ALLTMER MISSNÖJD OCH UTTRÅKAD AV DET SOM BJUDS, SÖKER MÄNNISKAN EN MENINGSFULL TILLVARO. DET LEDER HENNE TILL:

2. ETISKA STADIET

UPPLEVELSE AV FRIHET (FRÅN BEGÄRET EFTER NJUTNINGAR), MEN SNART FASTNAR HON I MORALISKA KONVENTIONER, VANOR OCH TRADITIONER.

HON VÄLJER MEDVETET ATT FÖLJA SOCIALA LAGAR, OFFRAR SITT JAG FÖR GRUPPEN, OCH ARBETAR FÖR DET GENMENSAMMA BÄSTA ISTÄLLET FÖR ATT I FÖRSTA HAND GLÄDJA SIG SJÄLV.

DEN MÄNSKLIGA SVAGHETEN ATT INTE ORKA/KLARA AV ATT LEVA UPP SINA IDEAL, FRAMTVINGAR SKULDKÄNSLOR. DEN STARKA KÄNSLAN AV SKULD LEDER TILL:

3. RELIGIÖSA STADIET

FÖR TRON ÄR DET ENSKILDA HÖGRE ÄN DET ALLMÄNNA.

RELIGIONENS SYFTE ÄR STÖRRE ÄN ETIKENS OCH GÅR INTE ATT IFRÅGASÄTTA ELLER RÄTTFÄRDIGA FÖRNUFTIGT. TRON ÄR BLIND, OCH MORALLAGARNA GÄLLER INTE.

VI MÅSTE BEJAKA RISKEN OCH TA SPRÅNGET UT I RELIGIONEN: TRONS SPRÅNG.

NIETZSCHE (1844-1900)

I. OM KUNSKAP

”TÄNKAREN”, SOM NIETZSCHE KALLAR DEN TYSKA IDEALISTEN, PÅSTÅR ATT VÄRLDEN ÄR ETT LEVANDE VÄSEN OCH HAR EN HELHETSKARAKTÄR. TÄNKAREN VILL FÖRKLARA VÄRLD OCH MÄNNISKA ENLIGT SAMMA PRINCIPER, OCH TILLSKRIVA SAMMA SORTS EGENSKAPER TILL NATUR OCH MÄNNISKA, T EX FÖRNUFT OCH PERFEKTION OCH ORDING OCH ANDLIG UTVECKLING.

NIETZSCHE MENAR TVÄRTOM ATT DET ÄR FEL ATT TRO ATT UTVECKLING ÄR ÄNDAMÅLSENLIK, FÖRÄNDRAS TILL DET BÄTTRE, OCH LAGENLIK

- I NATUREN FINNS INTE LAGAR, ENBART NÖDVÄNDIGA (BIOLOGISKA) FÖRHÅLLANDE.
- DET FINNS INGEN KÄLLA TILL LIVET, INGEN ANDE, SOM STÄNDIGT SKAPAR NYTT.

TVÄRTOM; NIETZSCHE UPMANAR OSS: GÖR MÄNNISKAN NATURLIG, OCH SLUTA TILLSKRIV NATUREN GUDOMLIGA OCH MÄNSKLIGA EGENSKAPER!

II. NIETZSCHE OM KUNSKAPENS URSPRUNG

INTELLEKTET FRAMBRINGAR INTE ENBART SANNINGAR, UTAN ÄVEN VILLFARELSER. VISSA AV DEM ÄR NYTTIGA OCH ARTBEFRÄMJANDE SEDAN MÄNNISKANS FÖRSTA KULTURER I URMINNES TIDER, T EX (VAN)FÖRESTÄLLNINGARNA ATT DET FINNS VARAKTIGA TING, SUBSTANSER, LIKHET, OLIKHET, ATT VILJAN ÄR FRI, ATT DET SOM ÄR BRA FÖR MIG OCKSÅ ÄR BRA FÖR DIG, OSV.

FÖRST SENT I MÄNNISKANS UTVECKLING KOM ENSTAKA PERSONER ATT FÖRNEKA SÅDANA HÄVDVUNNA, VANEMÄSSIGA SATSER.

MEN DÅ VISADE SIG SANNINGEN VARA DEN KRAFTLÖSASTE FORMEN AV KUNSKAP, EFTERSOM VÅR ART (MÄNNISKAN) INTE ÄR GJORD FÖR ATT LEVA MED SANNINGEN: MÄNNISKAN "TÅL" INTE SANNINGEN.

MÄNNISKAN HAR GJORT SINA TROSSATSER (SE EXEMPLEN OVAN) TILL KUNSKAPSMÄSSIGA NORMER MOT VILKA "SANNING" OCH "OSANNING" MÄTS OCH IDENTIFIERAS. DETTA TROTS ATT DE INTE ÄR SANNA.

ALLTSÅ: KRAFTEN I SANNINGEN LIGGER INTE I DESS GRAD AV RIKTIGHET, UTAN I DESS ÅLDER, ROTFASTHET, KARAKTÄR AV LIVSBETINGELSE.

SÅ FUNGERAR SANNING FÖR MÄNNISKAN, ENLIGT NIETZSCHE!

NU (DVS. I NIETZSCHES SAMTID) SER VI EN STRID MELLAN URGAMLA VILLFARELSER OCH DEN TYSKA IDEALISMENS DRIFT TILL SANNING:

FRÅGAN ÄR NU, SÄGER NIETZSCHE, **OM SANNINGEN TÅL ATT INFÖRLIVAS MED MÄNNISKAN** (TILL EN SORTS SYNTES UR KAMPEN)

III. LOGIKENS GRUND OCH ROLL

LOGIKEN VILAR PÅ FALSKHET, DEN FÖRENKLAR OCH IDEALISERAR VERKLIGHETEN.

IV. ORSAK OCH VERKAN

ORSAKSBEGREPPET ÄR (LIKSOM LOGIKEN) ETT EXEMPEL PÅ HUR MÄNNISKAN I VETENSKAPEN (LIKSOM I ALLT ANNAT) FÖRMÄNSKLIGAR VÄRLDEN.

DET FINNS ENBART KONTINUUM, STÄNDIGA SKEENDEN, EN VÄRLD I RÖRELSE.

V. INFLYTANDET FRÅN DARWINS EVOLUTIONSTEORI

ARTENS KAMP FÖR ÖVERLEVAD, PASSION OCH DRIFTER DRIVER INDIVIDENS HANDLANDE, JAGET ÄR INTE FÖRNUFTIGT.

VILJAN TILL MAKT GENOMSYRAR ALLT.

SANNINGEN ÄR RELATIV: DET SOM MÖJLIGGÖR ÖVERLEVAD ÄR SANT.

MÄNNISKAN HANDLAR I ARTENS INTRESSE, — OCH I DETTA INTRESSE, ÖVERLEVAD, LIGGER OCKSÅ ATT INBILLA SIG EN MORAL, RELIGION, ETC, DVS EN HÖGRE MENING.

VI. CENTRALA IDÉER

SANNING ÄR BEROENDE AV SAMMANHANG, INTE ABSLUT.

KONVENTIONER ÄR INGET ATT BRA SIG OM. MORAL OCH RELIGION FÖRTRYCKER. KUNSKAP GER I SIG INGET BRA LIV.

DET CENTRALA ÄR ATT NÅ FULLSTÄNDIG BEFRIELSE OCH ANSVARSLÖSHET – MED ANDRA ORD, HANDLINGSFRIHET, OCH SEDAN ATT VÅGA HANDLA, ATT VARA MODIG OCH BEJAKA LIVET.

ÖVERMÄNNISKAN VÅGAR OMVÄRDERA ALLA VÄRDEN, VILL SE SAKER SOM DE ÄR, INTE SOM ANDRA SÄGER DE ÄR.